

DADERS VAN SEKSUEEL MISBRUIK

Een therapeutische kijk

Kris Vanhoeck en Freddy Gazan*

Daderhulp! Niet zolang geleden was het nog een vies woord. Daders moesten niet 'geholpen' maar bestraft worden. Onuitgesproken werd er vanuitgegaan dat deze twee 'benaderingswijzen' (behandelen en straffen) onverenigbaar zijn.

Recentelijk komt er verandering in deze houding. Heeft het te maken met de overbevolking in de gevangenissen? Met de veelbesproken overbelasting van het gerechtelijk apparaat? Of met het inzicht dat louter bestraffing geen afdoende preventie biedt? Laten we hopen dat vooral het laatste argument speelt.

Sinds 1 december 1992 functioneren in België twee ambulante centra voor de behandeling van seksuele delinquenten: het Universitair Forensisch Centrum (UFC) te Antwerpen en het Centrum voor Actie-onderzoek en Sexuocriminologische Consultatie (CASC) te Brussel. Beide worden door de federale overheid gesubsidieerd in het kader van het 'Contract met de Burger' en dit op initiatief van Minister SMET in haar hoedanigheid van Minister voor het Gelijke-Kansenbeleid. Voor CASC betekent dit de feitelijke erkenning van zeven jaar werking met voorlopige kredieten.

Repressief en preventief

De overheid ziet zich ten aanzien van daders van seksueel misbruik voor een dubbele taak gesteld. Enerzijds is er de beteugeling van het misbruik zelf. De samenleving wil vanuit een ethische overweging dat bestraffend wordt opgetreden. De slachtoffers van het misbruik en hun verwanten verwachten daarenboven dat de overheid in hun naam voor vergelding en genoegdoening zorgt. Anderzijds is er de nood aan een voorkomingsbeleid. Daders van seksueel misbruik kennen niet alleen een hoog recidivepercentage, ze hervallen in verhouding tot andere delinquenten ook veel meer in net hetzelfde gedrag. Preventie is dus noodzakelijk en mogelijk.

De gerechtelijke aanpak liet zich in het verleden vooral leiden door de eerste opgave, de bestraffende. Men rekende erop dat daar zo'n afschrikwekkend effect vanuit zou gaan dat daarmee meteen ook aan de noodzakelijke preventie voldaan is. De cijfers spreken deze vooronderstelling echter tegen.

Daarenboven is er in Nederland een ontgoocheling doorheen de slachtofferbeweging gegaan. Jarenlang werd actief opgeroepen om bij elk seksueel misbruik een klacht in te dienen. Achteraf bleken vele slachtoffers echter met hetzelfde ge-

* Respectievelijk psycholoog en directeur van het Centrum voor Actie-onderzoek en Sexuocriminologische Consultatie (CASC) te Brussel.

voel te blijven zitten: vervreemding t.a.v. het gerechtelijk gebeuren en ontgoocheling omdat geen gehoor gevonden werd voor de eigen noden (en zij het nog maar voor de therapiekosten die ieder slachtoffer zelf mag ophoesten).

Bestrafen of behandelen?

De vraag blijft hoe 'bestrafen' en 'behandelen' zich ten opzichte van mekaar moeten verhouden. Dit is fundamenteel een maatschappelijk-ethische discussie. Elementen als preventie, boete- en genoegdoening dienen t.o.v. mekaar afgewogen te worden. In dit verband kan b.v. aan een 'Vereffeningsfonds voor Slachtofferhulp' gedacht worden waarin daders hun boete(doening) kunnen storten. Een directe confrontatie tussen dader en slachtoffer wordt zo vermeden (daar zijn veel tegenindicaties voor, zie *infra*) en toch kan de dader iets rechtstreeks en positiefs doen om het leed dat hij veroorzaakt heeft te helpen lenigen.

Vanuit de therapeutische praktijk blijkt alvast dat behandeling meestal maar effectief is, wanneer er een verplichting aan verbonden is. Of m.a.w., er is geen onverenigbaarheid tussen bestraffen en behandelen. Integendeel, ze hebben mekaar nodig. De klassieke therapeutische setting vereist een voorafgaandelijke intrinsieke motivatie van de cliënt, die bij daders echter zelden voorhanden is. CASC en UFC werken daarom met speciaal ontwikkelde programma's waarvoor een externe beginmotivatie (b.v. 'niet meer in de gevangenis willen belanden') voldoende is. Door het samengaan van bestraffing (dwang) en behandeling kan voorkomen worden dat de cliënt plots afhaakt op een moment dat de therapeutische confrontatie hem te 'lastig' wordt.

Gesloten en ambulante centra

Om dit optimaal mogelijk te maken, zouden de twee bestaande ambulante centra aangevuld moeten worden met residentiële, gesloten inrichtingen. Dit kan in een aparte vleugel van een gevangenis of in een gesloten afdeling van een ziekenhuis, maar in ieder geval in een gespecialiseerde dienst waar enkel gerechtelijk verwezen seksuele delinquenten gevangengezet en behandeld worden. Het regime moet er als in de normale strafinrichtingen zijn, met dit verschil dat als dagactiviteit therapieën voorzien worden.

Omwille van ethische overwegingen (zie *infra*) moet de cliënt het recht behouden zijn therapie te kunnen stopzetten en de rest van zijn straf in gewoon gevangenisregime uit te zitten. Kiezen voor therapie mag in geen geval een verkapte vorm van strafvermindering opleveren. Dergelijke gesloten centra bestaan o.a. reeds in Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Canada. Ambulante centra kunnen dan de therapie in het kader van een 'voorwaardelijke invrijheidstelling' voortzetten. Wie de ambulante vervolgetherapie voortijdig afbreekt, wordt gemeld bij de bevoegde gerechtelijke instantie die beslist over de te nemen maatregelen.

Om nog even op dat 'lastig moment' terug te komen. Men kan ethische bedenkingen maken bij het opleggen van een behandeling zonder dat een uitweg voorzien is om zich desgewenst op 'lastige momenten' aan het therapeutisch verande-

ringsproces te kunnen onttrekken. De grens tussen therapie en hersenspoeling wordt dan vaag.

Hier kan een wettelijk gewaarborgde keuzevrijheid uitkomst bieden: langs gerechtelijke weg wordt opgelegd 'therapie te volgen in een erkende en gespecialiseerde instelling' met de mogelijkheid ervoor te kiezen een 'vervangingsstraf' uit te zitten. Nu krijgen seksuele delinquenten bij een invrijheidstelling vaak als voorwaarde opgelegd 'therapie te volgen', zonder verder specificaties. Wanneer hij dan echter een therapeutische confrontatie wil ontlopen, heeft hij wettelijk gezien de mogelijkheid de behandeling af te breken en in de plaats daarvan maandelijks de OCMW-psychiater of de huisdokter op te zoeken. De relevantie van zulke therapie bij een ongespecialiseerde dokter kan betwijfeld worden.

Een ethisch en therapeutisch verantwoorde keuzevrijheid kan de cliënt pas dan toevertrouwd worden, wanneer een aparte erkenning ingesteld wordt voor gespecialiseerde centra die seksuele delinquenten mogen en kunnen behandelen. Zo heeft de betrokkene een keuzevrijheid en de maatschappij een kwaliteitsgarantie.

Aparte daderhulpcentra

Typisch voor beide bestaande ambulante centra is, dat ze zich bewust profileren als gespecialiseerde daderhulpcentra (zij het voor een welbepaald daderpubliek), en ze dus geen vermenging met slachtofferhulp voorstaan. Hiervoor bestaan op theoretisch en praktisch vlak verschillende redenen:

1. Het ligt voor de hand dat slachtoffers raar zouden opkijken, mochten ze in hun therapiecentrum met daders geconfronteerd worden. Maar andersom dient ook vermeden te worden dat bij daders de hoop gewekt wordt om via hun therapiecentrum opnieuw contact te kunnen opnemen met slachtoffers.

2. Een beetje vereenvoudigend kan gesteld worden dat de therapeutische basishouding bij slachtofferhulp empathie is. Bij daderhulp daarentegen is dat confrontatie. Het slachtoffer zoekt uit bittere noodzaak zelf hulp. De dader moet veelal tot therapie verplicht worden. Is het realistisch van een therapeut te verwachten dat hij die twee basishoudingen volledig onder de knie heeft en ze naar believen kan afwisselen?

3. En ten slotte is niets menselijks de therapeut vreemd. Met welk oor zal hij naar een dader luisteren, wanneer hij voortdurend ook de verhalen van slachtoffers te verwerken heeft gekregen? Het oordeel over het misbruik wordt door de rechter uitgesproken. In het kader van therapie heeft ook een dader recht op begrip voor zijn levensgeschiedenis.

Uitzondering op deze structurele scheidingsregel vormen de Vertrouwensartscentra die zich op incestbegeleidingen toeleggen. Gezien dader en slachtoffer dan in gezinsverband samen horen, is familietherapie aangewezen. Nochtans zijn er ook bij incest situaties waarbij alle contact tussen b.v. vader enerzijds en dochter en moeder anderzijds verboden is en gezinstherapie niet mogelijk is. Daarenboven wordt de term incest steeds vaker in verruimde zin gebruikt: nieuw samengestelde

gezinnen, ooms en tantes, pleegkinderen, enz. In deze situaties moet geval per geval bekeken worden welke therapeutische aanpak de meest aangewezen is.

De huidige realiteit

Voorlopig zijn er enkel de twee hogergenoemde ambulante centra. Nochtans zijn de strafinrichtingen zelf ook vragende partij. De populatie van seksuele delinquenten vormt overal in de gevangenissen een probleem en dit niet noodzakelijk door hun eigen toedoen. Vanaf het ogenblik waarop bekend is dat iemand voor zedenfeiten vastzit, zakt hij op de informele ladder die onder de gedetineerden bestaat, naar de onderste sport en wordt door zijn medegevangenen als zodanig behandeld. Zo biedt CASC b.v. aan gedetineerden per correspondentie een voorbereiding op therapie aan. Een lespakket met inbegrip van enkele huistaken wordt opgestuurd en de gedetineerde stuurt zijn persoonlijk werk terug. Zij die niet alleen op cel zitten, dienen deze teksten angstvallig verborgen te houden, uit vrees dat bekend zou raken dat ze voor zedenfeiten vastzitten.

Daarenboven brengt het ontbreken van een gesloten centrum met zich dat vaak jaren in de gevangenis verloren gaan zonder dat een begin gemaakt wordt met behandeling. De enkele psychologen die de Observatie- en Therapeutische Eenheden in de gevangenissen bemannen, zien zich voor een overaanbod aan potentieel te behandelen delinquenten gesteld. Daarenboven zijn ze niet gespecialiseerd in de problematiek van seksuele delinquenten.

De mogelijkheid bestaat wel om gedetineerden via 'speciale uitgangspermisies' een therapie buiten de gevangensmuren te laten volgen. De celgenoten interpreteren dit evenwel snel als 'voorkeursbehandeling'. Daarenboven kan er een acuut recidivegevaar zijn, zodat velen niet voor deze maatregel in aanmerking komen. Gevolg, de periode waarop de motivatie voor verandering het grootst is (begin van de detentieperiode), gaat in de gevangenis ongebruikt voorbij. En naarmate een invrijheidstelling nadert, groeit bij de gedetineerde het gevoel dat hij al 'genoeg voor zijn fouten geboet heeft en een therapie slechts een verkapte vorm van strafverlenging is'.

Minister SMET nam recentelijk het initiatief om een begin te maken met behandeling van seksuele delinquenten in de gevangenis. UFC en CASC mogen voor 1994 elk een voltijds personeelslid aanwerven om het gevangenispersoneel van één gevangenis te sensibiliseren en op te leiden, zonder dat evenwel reeds in een aparte sectie binnen de muren zou voorzien worden. Het UFC werd gevraagd zich toe te leggen op de nieuwe Brugse gevangenis. Voor CASC echter, dat voornamelijk het franstalige landsgedeelte bestrijkt, werd geen geschikte gevangenis gevonden. De overbevolking in de Waalse gevangenissen laat niet toe dat met behandeling geëxperimenteerd wordt.

Tot slot

Er is al veel veranderd sinds het Brusselse centrum CASC in 1986 boven de doopvont gehouden werd. In de beginperiode voerde de gerechtelijke politie zelfs nog een huiszoeking door op verdenking van 'zelfhulpgroeppraktijken'. Dit was in

volle CRIES-opschudding (een groep pedofielen die op maatschappelijk vlak voor hun rechten wilde opkomen, maar achter de schermen vooral 'contacten' regelde).

Er is dus al heel wat gebeurd, maar er staat nog veel op het verlanglijstje voor de toekomst:

- een definitieve regeling voor CASC en UFC (het 'Contract met de Burger' is in de tijd beperkt);
- een algemeen erkenningsstatuut voor Behandelingscentra van seksuele delinquenten (meer centra dan enkel CASC en UFC zijn wenselijk en noodzakelijk);
- oprichting van echte gesloten centra (het huidige opleidingsexperiment kan slechts een pril begin zijn);
- een 'Vereffeningsfonds voor Slachtofferhulp'.

Rome en Parijs zijn ook niet op één dag gebouwd.

Het vastbladige wetboek FBW 1994

**Bijgewerkt tot 1 januari 1994
Verschenen op 28 maart 1994**

PERFECT OP DE PRAKTIJK AFGESTEMD

- * een bijzonder doordachte en op de praktijk afgestemde selectie van internationale, Europese, federale, Vlaamse én hoofdstedelijke wetgeving
- * geannoteerd met rechtspraak, wetsgeschiedenis en kruisverwijzingen
- * zo'n 4.000 pagina's stevig dundrukpapier in 2 compacte vastbladige delen
- * elk jaar een nieuwe, vastbladige editie in de maand maart en bijgewerkt tot 1 januari van dat jaar
- * een overzichtelijke indeling en bijzonder gedetailleerde registers
- * samengesteld door 29 uitmuntende specialisten
- * in optie verkrijgbaar: de veertiendaagse periodiek "FBW-Actualiteit" volgt voor u het Staatsblad op de voet

PRIJS:

- **vastbladige FBW, editie 1994:**

* **met abonnement: 12.200 BF (stagiairs: 8.540 BF)**

* **zonder abonnement: 16.270 BF (stagiairs: 11.389 BF)**

- **FBW-Actualiteit, jaargang 1994: 4.500 BF (stagiairs: 3.150 BF)**

KLUWER
RECHTSWETENSCHAPPEN
BELGIË

Santvoortbeeklaan 21-25
B - 2100 Deurne-Antwerpen

HOE BESTELLEN

Per fax op het nummer 03 / 360 04 67

Telefonisch op het nummer 0800 / 14500

(gratis oproep)

Tijdschrift voor VREEMDELINGENRECHT TVR

Het Tijdschrift voor Vreemdelingenrecht is het enige Nederlandstalige juridische tijdschrift over vreemdelingen in België.

Het publiceert relevante rechtspraak en becommentarieert deze in het licht van het evoluerende migrantenbeleid. Verder vindt u er steeds de laatste nieuwe wetswijzigingen in terug en 'Vragen en Antwoorden' van Kamer en Senaat over specifieke problemen in het vreemdelingenrecht.

Het Tijdschrift voor Vreemdelingenrecht richt zich naar eenieder die migranten juridisch wil begeleiden.

TVR, een uitgave van het Vlaams Centrum Integratie Migranten (V.C.I.M.), verschijnt vier maal per jaar.

Een abonnement kost 1.000 BEF, te storten op rekeningnummer 001-0677297-22 van V.C.I.M. vzw, Gaucheretstraat 164 te 1210 Brussel.

U kan ook een proefnummer aanvragen (zolang de voorraad strekt).

UNICEF steunt kinderen en hun moeders in 130 noodlijdende landen. Het kinderfonds is er vooral actief in het opbouwen van ontwikkelingsprogramma's op lange termijn.

Een kind inenten tegen gevaarlijke ziekten, het voldoende voedsel geven en school laten lopen.

Een kind een kans geven om menswaardig op te groeien, kost in feite niet zoveel geld.

Deze kans voor alle kinderen waarmaken, vraagt wel veel middelen én een constante inzet.

Samen kunnen wij dit realiseren.

U kan ons helpen:

* Vraag de documentatie over de "Kans voor een kind"-acties om Unicef op een bestendige wijze te steunen. Of het "Meter- of Peterschap" ter ondersteuning van het Actieplan 2000.

Bel ons vandaag nog (02/230.59.70)

of

* Schrijf naar het Belgisch Comité voor UNICEF
Kunstlaan 20 te 1040 Brussel.

of

* Doe meteen een gift voor de meest benadeelde kinderen op het rekeningnummer van het Belgisch Comité voor UNICEF:
000-0000055-55 met vermelding "Samen voor Unicef".

Vanaf 1000 bf is uw gift fiscaal aftrekbaar.

STEUN AMNESTY INTERNATIONAL

WORD DONATEUR

Stort vandaag nog uw gift op postrekening
000-0000082-82
Giften vanaf 1.000 BEF zijn fiscaal aftrekbaar.

WORD LID

Stort vandaag nog 800 BEF (of minimum 350 BEF)
op rek. nr. 068-0684871-78 met vermelding 'nieuw lid'
U ontvangt dan maandelijks 'Amnesty Nieuws'

SCHRIJF ZE VRIJ

Ook u wil maandelijks schrijven voor gevangenen?
Bel of schrijf ons vandaag nog om gratis 'Amnesty in Actie' te ontvangen.

Amnesty International Vlaanderen
Kerkstraat 156, 2060 Antwerpen 6
Tel. 03 / 271 16 16